

דורות גם בשפל המדרגה לא יופסק הארת הקדושה מנפשות ישראל... שגם עתה שנתמעטו הלבבות יש בכח להיות נקנה בלב להתאחד גם חלוקי הדיעות להיות בחינת 'כל אשר עשה טוב מאד'. ובוה יונח הדרש (חולין צב.) הבשילו אשכולותיה ענבים – אלו הצדיקים שבכל דור ודור, וגם אמרו אשכולות אלו ת"ח כו' ליבעי רחמים איתכליא על עליא – שבאמת יש בכל דור מציאות בחינת אשכולות כאמור' (מתוך פרי צדיק לחנוכה ה).

דף טז

'אמר רב יוסף: דופי של סמיכה קתני. והא יוסף בן יועזר גופיה מיפליג פליג בסמיכה? כי איפליג בה בסוף שניה דבצר ליבא'. בשו"ת חות יאיר (קצב) האריך בענין המחלוקת בישראל, ותורף דבריו שאין מתקבל על הדעת שחילוקי הדעות על הסמיכה נוצרו בזמן הבית, שהרי הדבר מצוי בכל רגל ורגל ואי אפשר שיישכח, וכיצד לא קבלו הנשיא ואב בית דין ושאר תלמידי חכמים מהדורות שעברו כיצד עושים [וכן הביא מחלוקות רבות כיו"ב, בדברים המצויים תדיר] – על כרחך לומר שהיו שינויי דעות ופירודי לבבות כבר מאז מתן תורה ואילך ונחלקו בדברים מסוימים עוד קודם בנין הבית, אלא שעד ליוסף בן יועזר היתה הכרעה אחת, ומאז ואילך נחלקו הנשיא ואב בית דין כת מול כת ולא היתה הכרעה פסוקה (וכן מבואר בהגהת הגר"א (אות א), שעד אז היו מסכימים לדברי המרובים, ומכאן ואילך לא היתה הסכמה אחת).

'... אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו שנאמר וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב ויתן לו את עכסה בתו לאשה'. קודם לכן כתוב ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה – ולפי הדרש מתפרש, כל מי שיוכל להחזיר אותן הלכות שנשתכחו בימי אביו של משה, אתן לו את עכסה בתי. ולכן לא מנו אותו עם השלשה ששאלו שלא כהוגן, אליעזר שאול ויפתח – שמא יודמן לו ממזר או עבד? – שהרי לא אמר שיתן אלא לבעל תורה, וכהוגן שאל. ויש מפרשים, הואיל והיתה בה צניעות יתרה שמשום כך כל הרואה אותה כועס על אשתו. כיון שכן היה סמוך שזכותה וזכות שלו יסייעו שלא יזווגו לה אלא כפי מעשיה (עפ"י תוס' תענית ד. ד"ה שלשה).

'לבלתי עצבי – שלא ישגבני יצר הרע מלשנות'. אמר 'עצבי' כי היצר הרע משליך עצבות על האדם ושפלות בפיתויו שאין נחשב לימודו ועבודתו כלום (עפ"י פרי צדיק לט"ז באב א).

'רש ואיש תככים נפגשו'. פרש"י 'איש תככים' – בינוני. ונראה שדרש לשון 'תוך' – איש אמצעי [כמו 'בתוך הגן' מתרגמינן: 'במציעות גינתא'], בינוני הצריך אף הוא להוסיף לימוד (עפ"י עולת שלמה).

(ע"ב) 'אמר ריש לקיש ארבעה נתנו להן והעמידום על חמש... רבי נתן אומר: אחת נתנה להן והעמידוה על חמש'. קצת קשה שמקדים דברי ריש לקיש האמורא לרבי נתן התנא. ויש מפרשים שריש לקיש מפרש דברי רבי שמעון ואילו רבי נתן חולק ואומר שאחת ניתנה להם ואינו מפרש דברי רבי שמעון (שטמ"ק מ'גליון).

תדע שלפרש דברי ר"ש בא ריש לקיש, שהרי הוא עצמו אמר (בפסחים צו.) שחטאת שעברה שנתה רועה, הרי שלשיטתו אינן אלא ארבע חטאות המתות ולא חמש, וא"כ מה שאמר 'העמידום על חמש' – לר"ש קאמר.

ולדבריו יתכן ששלוש נתנו והעמידום על ארבע (וכ"כ בקרן אורה מעילה י:), ויתכן שסובר שזו שעברה שנתה היא אותה שרועה, ועל הארבע האחרות נתקבלה ההלכה שמתות.

ככתבם וכלשונם'

'מי שהוא חסר ומבקש השלמה אי אפשר שהקב"ה לא יענהו, וכמו שכתוב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע, וכמו שאמרו בזהר (ח"ג קצה). דתפלה דעני כלל כל צלותין ובקעי רקיעין, ואין עני אלא בדעת (נדרים מא). אפילו אין ידוע איך להתפלל ולרצות לקונו, ולכן אמר בו ולפני ה' ישפך שיחו ושיחה פירוש מילי דעלמא ולא דברי תורה... היינו שמדבר בלא דעת וישפוך ולא במתון ובסדר רק שמתוך שבירות לבו שופך נפשו לה' ודברים בלתי מסודרים ושלא בדעת, וזו מקובלת יותר...

וכמו ששמעתי דכל אחד מישראל שחסר לאיזה דבר ומבקש גם בהפלגה וכדרך שאמרו (ברכות ג.) דבשאלה (בדברי תורה) הרחב פיך ואמלאהו) היה פועל בודאי, רק שהוא מרוצה אחר כך בכל שהוא וצריך לזה דעת שלא להתרצות ולחשוב עצמו שאינו חסר רק בישועה שלימה. וזה עצת יעבץ שאמר (דברי הימים-א ד) **אם ברך תברכני והרבית את גבולי וגו'**, ואיתא בתמורה שאמר אם ברך וגו' הרי טוב ואם לאו הריני הולך בנסיסי לשאול (כלומר הריני מת בעצבוני) פירוש שאמר שאינו מקבל שום נייחא כלל כל זמן שלא יענהו הש"י ככל אשר שאל, ובאם לא הרי הולך חס ושלום לשאול בנסיסי וחסר לגמרי, והש"י מוכן לעזור לנשברי לב ומיד ויבא אלקים אשר שאל, ומלשון הגמרא 'מיד' מבואר דפועל תיכף.

ואנו מבקשים (בסליחות) רחמנא דעני לתבירי לבא ולמכיכי רוחא ענינא, דבאמת לזה גופא צריך סיעתא דשמיא להיות לב נשבר ושלא להתרצות בשום דבר רק בישועה גמורה...!

(מתוך צדקת הצדיק ריג)

'כשאדם מבקש על מעלה, יש לו לבקש שלא יהיה יותר מגבולו, וכמו שכתוב **שוא ודבר כוזב הרחק ממני**. פירוש 'שוא' – דמיונות של תוהו, ו'דבר' היינו דברי תורה... ואפילו דבר תורה רק שהוא למעלה מגבולו והרי זה כוזב ופוסק – הרחק... שכשיעלה במדרגות שאינם לפי ערך כלי קבולו יבוא לגיאות ולשקר ח"ו. ועל זה בקש יעבץ **אם ברך תברכני והרבית גבולי וגו'** – הגבול שלי תשמור שלא לצאת חוץ מגבול, כי כל אחד בעל גבול רק שבאותו גבול תתן ברכה וריבוי, כי ודאי ביד הש"י להגדיל הגבול והכלי-קבול של האדם.

וזהו שאמרו ז"ל בתמורה **ברך בתורה והרבית בתלמידים** כטעם מתלמידי יותר מכולם (תענית ז.). שכל זמן שהתינוק ממשמש מוצא וכשנגמל גם החלב נעתק משדים, רק על ידי התינוק מתרבה החלב באם. ורז"ל המשילו לזה למוד התלמידים בפסחים (ק"ב). יותר ממה שעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק, שע"י התלמידים נתגדל גבולו להיות כלי קבול יותר לקבל ברכה ושפע דברי תורה מהש"י, כמו לענין עשירות כשיש לו בנים הרבה [וכן דרשו שם אחר כך **והרבית גבולי בבנים ובנות** שע"י נעשה כלי קבול גדול לענין העושר], ובני בית צריך לעשירות יותר שאינו אצלו עשירות רק לחם חוקו, וכן לענין דברי תורה, לכך הסמיך בקשת התלמידים לברכה בדברי תורה, דלולי כן שמא אי אפשר לו לקבל כל כך ברכה. ואחר כך והיתה ירך עמדי – שלא ישתכח

ויתקיים בידו, וזהו 'על ידי'... היינו ימין, ואיתא בברכות (ו.) 'בימינו' – זו תורה וכו' שימין הש"י היא המשפעת דברי תורה, וכאשר תהיה עמדי אי אפשר שישכח שהרי משפעת תמיד, ולפי שבקש על הקיום, על זה סמך תיכף בקשת החברים (ועשית מרעה, שיוזמנו לי רעים כמותי), שהם המקיימים בידו... והקדים תלמיד לחבר כי אז היה אחר פטירת משה רבינו ע"ה, יעוין שם בגמרא, ונתמנה יהושע לפרנס, שעסקו הנחלת הארץ והתחיל עסק אחר, רק יעבץ הוא עתניאל לבבו היה רועש על דברי תורה יעוין"ש בגמרא דהיה מפולפל יותר מיהושע, רק שלא היו לו חברים ולא תלמידים ובקש תחילה על הברכה בדברי תורה מאחר שהיה יחידי בלא רב וחבר ותלמיד ותיכף לברכה הוצרך לבקש על התלמידים שעל ידם הוא כלי מחזיק ברכה כנ"ל ואחר הברכה צריך לבקש על הקיום ושלא ישכח ואז בקש על החברים, ואח"כ שלא יגרום איזה חטא בקש לבלתי עצבי כדרשת רז"ל שם שלא ישגבני יצר הרע מלשנות. ומיד ויבא אלקים את אשר שאל. והנה ברכה וחברים ותלמידים אפשר להיות מיד כפשטיה, אך הקיום ושלא יגרום החטא לכאורה זה אין נתודע רק בקץ ימיו שרואה שנתקיים בו כל ימיו – ונראה כי גם בזה יש הרגשה בלב כאשר הדברי-תורה הם קבוע וקיימא שמינה לא יזוע עוד ושאיין עבירה מכבתו, כי יש בו די לפוצץ היצר הרע והחכמה תעוז לחכם ומסלקת היראה שמא יגרום החטא, שזה נקרא יראה גבי יעקב אבינו ע"ה (ברכות ד.) ומי שיש לו תקיפות מדברי תורה הוא מסולק מכל מיני יראות (שם ריד.) ראה עוד בענין הלכות שנשחכחו בימי אבלו של משה ובכל הסוגיא, בלקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 98-95; מחשבות חרוץ עמ' 139.

*

'אשר יכה קרית ספר... וילכדה עתניאל בן קנז...' אמר (- הרה"ק ר"פ מקוריץ) בשם המגיד ממזריטש ז"ל, דהנה בתורה נברא העולם, וכל מקום יש לו חלק ושייכות בתורה, וכשרצו לכבוש ארץ ישראל עסקו באותו משא ומתן והלכה השייך לאותו מקום ועי"ז כבשוהו. וזהו שכתוב גבי עי וילך יהושע בתוך העמק ודרשו רז"ל (מגילה ג:) 'בעמק' – בעמקה של הלכה, דעסקו באותה הלכה ששייך לעי.

והכא לא היו יכולין לכבשה, שזה היה שייך לאותן שלש מאות הלכות שנשחכחו באבלו של משה, עד שבא עתניאל בן קנז והחזיר בפלפולו אותן שלש מאות הלכות וכבשה, וזה 'קרית ספר' – פירוש, עיר שצריך לכבשה על ידי ספר ולימוד.

ואמר הוא ז"ל, אפשר שזה היה כוונת רבנים הקודמים כשנתמנו בעיר חרשה אמרו להם הלכה ותוספות, כדי שיוכלו לכבוש העיר. ומן הסתם זו ההלכה היתה שייכת לאותה העיר, כי הקדמונים ודאי כיוונו לשם שמים' (מתוך 'אמרי פינחס' שער התורה י).

דף יז

'עשה שוגג כמזיד בתמורה... כסבור לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים'. מכאן מוכח שבעשיית תמורה אין האדם פועל בכחו, שהרי לא נתכוין לזה כלל, אלא גזרת הכתוב היא שאם יאמר כך וכך – תהיה תמורה, נמצא שדיבורו אינו אלא 'גורם' לחלות התמורה [וכעין זה מצאנו בברכת יצחק ליעקב